

KONKURENTSIVÕIME KAVA 'EESTI 2020'

(kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt, 25.04.2013)

SISSEJUHATUS, ÜLEVAADE EESTI 2020 KAVAST

Konkurentsivõime kava "Eesti 2020" kiideti heaks 2011. aastal ning selles on kirjeldatud konkurentsivõime tõstmiseks püstitatud eesmärgid 2015. ja 2020. aastaks. Lisaks sisaldab kava peamisi konkurentsivõime tõstmiseks vajalikke tegevusi.

Kava kaks keskset eesmärki on Eesti tootlikkuse ja tööhõive tõstmine. Lähiaastate peamine fookus on hariduse ja tööhõive valdkonnal, rõhuasetusega pikaajaliste ja noorte töötute tööturule integreerimisel ning oskuste arendamisel.

„Eesti 2020“ uuendatakse valitsuse otsusega iga aasta aprilli lõpuks. Uuendamise käigus võetakse arvesse viimast statistikat ning poliitikamuudatuste ja uute tegevuste kavandamiseks toimunud ministeeriumitevahelistes aruteludes ning peaministri ja ministrite kohtumistel täpsustunud peamisi väljakutseid.

"Eesti 2020" elluviimise tegevuskava aastateks 2011-2015 täiendatakse samuti uute meetmetega. Uuendamine toimub kooskõlas valitsuse tegevusprogrammi ja riigi eelarvestrateegiaga. Tegevuskava on oluliseks sisendiks Euroopa Liidu vahendite planeerimise protsessile.

2013. aastal tutvustati partneritele kava eesmäärke ja selle uuendamise põhimõtteid 13. märtsil koostöös Euroopa Komisjoni esindusega Eestis. Seejärel oli materjal avalikuks konsultatsiooniks eelnõude infosüsteemi kaudu aprillini üleval ka osale.ee portaalis. Kava uuendamise käigus kogutud tagasiside arutelu toimub aprilli teisel nädalal.

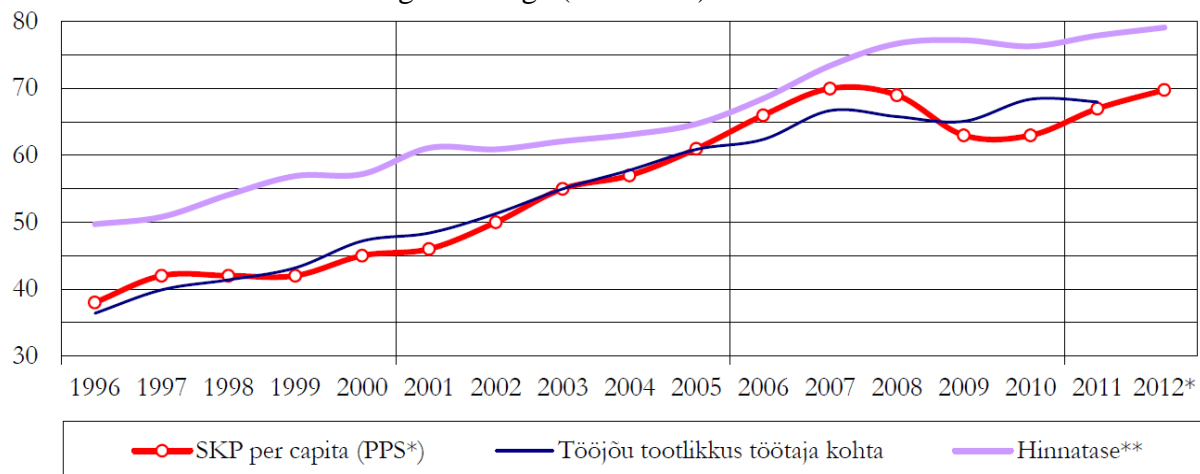
"Eesti 2020" uuendamist ja elluviimist koordineerib riigisekretäri moodustatud ministeeriumidevaheline konkurentsivõime töörühm. Lisaks töörühmale kaasatakse kava koostamisesse kõik olulised partnerid ja kaasamisveebi kaudu ka laiem huviliste ring.

MAJANDUSKASVU VÄLJAVAADETE ANALÜÜS

Alates taasiseseisvumisest 1992. aastal on Eesti majanduse kogumaht kasvanud ligikaudu kümme korda. Erakordselt kiire oli Eesti majanduskasv aastatel 2001–2007. Eesti majanduse kohanemine algas juba 2007. aastal, mil majanduse kasvutempo hakkas seoses majandustsükli pöördumisega järkjärgult vähenema. 2008. aasta keskpaigani võis kohanemist pidada ootuspäraseks ning majanduse konkurentsivõimet parandavaks arenguks.

2008. aasta lõpus alanud maailmamajanduse kaubavahetuse järsu languse ning seejärel kiiresti vähenenud sisetarbimise tulemusel kahanes Eesti SKP 2008. aastal 4,2%, ja 2009. aastal 14,1%. 2010. aastast alates pöördus Eesti majandus taas kasvule 3,3%, mis kiirenes 2011. a ekspordisektori toel veelgi 8,3%ni. 2012. aastal kasvas majandus varasema aastaga võrreldes 3,2%. SKP jooksevhindades oli 16,99 miljardit eurot. Kasvu aitas hoida välisturgude nõrgenemisele vastukaaluna sisenõudlus.

Joonis 1. Eesti reaalne konvergenst ELiga (% EL27st)

Allikas: Eurostat, Rahandusministeerium

Rahandusministeeriumi uue 2013. aasta kevadise majandusprognosi järgi peaks 2013. aasta majanduskasv jääma 3% juurde ning järgneval aastal taas kiireneva, toetatuna ekspordipartnerite kasvuootuste tugevnemisest ning sellele järgnevate aasta jooksul püsib majanduse reaalkasvu ootus 3,5% vahel.

Hõive taastumise hoog on olnud väga kiire, mis aga peagi tõenäoliselt ammendub ja sellel ning järgmistel aastatel võib hõive tõusta aeglasema tempoga ning ka peatuda. Keskmise palga kasv võib kujuneda varem oodatust kiiremaks.

Tabel 1. Valitud makromajanduslike näitajate muutused ja prognoos* (%)

	2012	2013*	2014*	2015*	2016*	2017*
SKP reaalkasv	3,2	3,0	3,6	3,5	3,5	3,5
Tarbijahinnaindeks	3,9	3,4	2,8	2,8	2,8	2,7
Tööhõive kasv	2,5	0,3	0,4	0,0	0,0	0,0
Palga reaalkasv	1,9	2,5	3,5	3,3	3,1	3,2

Allikas: Rahandusministeeriumi 2013. aasta kevadine majandusprognos

Meetmete mõju majanduskasvule

Võrreldes majandusprognoosi baasstsenaariumiga on Eesti riiklikud sihttasemed Euroopa 2020 strateegia eesmärkide täitmiseks võetud oluliselt ambitsioonikamad. Sihtide seadmisel on eelduseks, et nende saavutamiseks on vajalik rakendada uusi meetmeid ja läbi viia reforme. Soovitud mõjude realiseerumisel ja Eesti 2020 eesmärkide saavutamisel on meetmete ja reformide summeeritud kogumõju peamiste majandusnäitajate muutustele võetud kava koostades kokku järgnevas tabelis.

Tabel 2. Eesti 2020-ga seotud makromajanduslike näitajate võimalik positiivne stsenaarium

%	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
SKP reaalkasv	4,0	4,0	3,7	3,7	3,6	3,5	3,5	3,6	3,7	3,8
Töövõljalikuse kasv	1,8	2,1	2,5	2,7	2,7	3,4	3,6	3,6	3,5	3,5
Hõivatute arvu kasv	2,2	1,9	1,1	1,0	0,9	0,0	-0,2	0,0	0,2	0,3
Töötuse määr	13,5	11,4	9,9	8,6	7,7	7,5	7,4	7,2	7,0	6,9
Ekspordi reaalkasv	15,9	5,5	8,2	9,1	9,7	9,3	9,2	9,2	9,1	9,0
Tootlikkus EL27st	69,6	70,1	70,7	71,6	72,4	73,8	75,4	76,9	78,4	80,0
Tööhõive määr, 20-64a	67,8	69,1	70,1	71,2	72,5	73,0	73,5	74,3	75,1	76,0
osakaal maailmakaubanduses	0,099	0,097	0,097	0,099	0,101	0,102	0,104	0,106	0,108	0,110

Allikas: Rahandusministeerium ja Riigikantselei (2011.a kevad)

Mõju avaldumise kirjeldamisel on aluseks võetud eeldus, et hõive ja töövõljalikuse kasvule lisandub võrreldes baasprognoosiga positiivne mõju alates 2013.a, mis aja jooksul suureneb. Esimesed kiiremad ja väiksema ulatusega mõjud peaksid struktuursetel reformidel ja meetmetel ilmnema juba lähiaastatel, suurema mõju avaldumine võtab rohkem aega. See tähendab, et nii töövõljalikus ja hõive tõuseks sel ajal 0,1 – 0,2 protsendipunkti rohkem, mille mõjul ka majanduskasv oleks protsendipunktides arvestatuna 2013. aastal 0,1, 2015. aastal 0,2 ja 2020. aastal 0,5 võrra kiirem.

Võrreldes majandusprognoosi aluseks olevate andmetega tähendab positiivne stsenaarium kavas seatud hõive eesmärgi puhul küllaltki väikest vahet, kuid tegelikkuses muudab eesmärgi tõsiseks väljakutseks pikaajalise ja struktuurse tööpuuduse võrdlemisi suur osakaal kogu tööpuuduses, mis teeb inimeste töölerakendamise raskeks. Euroopa Liidu keskmisele tootlikkusele järele jõudmise tempo peab samuti oluliselt kiirenema ja see on otseselt seotud kõrgema lisaväärtusega toodete ja teenuste osakaalu suurenemise vajadusega nii kogu majandusstruktuuris kui ekspordiar artiklite hulgas.

Kõige ambitsioonikamaks võib pidada ekspordi osatähtsuse kasvatamise eesmärki, mis tähendaks olulist muutust ekspordi arengutes ning majanduse kasvupotentsiaalis laiemalt. Samas on olnud Eesti ekspordi osas maailmamajanduses varem edukas ja taastumine on olnud väga kiire, mis lubab eeldada, et vajalike lisameetmete rakendamisel võiks sarnane trend ka tulevikus jätkuda.

PIKAAJALISED MAJANDUSPOLIITIKA EESMÄRGID

SKP kasvu mõjutavad kolm peamist tegurite gruppi on: 1) demograafilised tegurid, 2) tööjõu rakendatuse tase (mis on suures osas kirjeldatud tööhõive taseme ning inimeste töötundide arvuga) ning 3) tunnitootlikkus. Eesti SKP kasvu kuni 2007. aastani mõjutasid ennekõike muudatused töötavate inimeste arvus ning tööjõu tootlikkuses. Majanduskriisile eelnenud SKP kasvule on kõige suuremat mõju avaldanud just tootlikkuse järjepidev tõus.

Eesti tulevased demograafilised trendid sarnanevad Euroopa üldiste trendidega. Iibe langus 1990ndatel ei ole tänaseks tööealise elanikkonna osakaalu veel mõjutanud, kuid märkimisväärne mõju ilmneb juba lähiaastatel. Rahvastiku vähenemine toimub põhiliselt tööealiste inimeste (15-64-aastaste) arvelt ning 20 aasta pärast elab Eurostati prognooside kohaselt Eestis üle 100 000 tööealise inimese vähem. Samas seab suhteliselt kõrge mittekodanike osakaal Eestis selged piirid välisest tööjõu sissetoomise võimalustele, mida mitmed Euroopa Liidu liikmesriigid on tööjõu pakkumise suurendamiseks kasutanud.

Tabel 2. Tööealise elanikkonna muutus kuni 2030. aastani

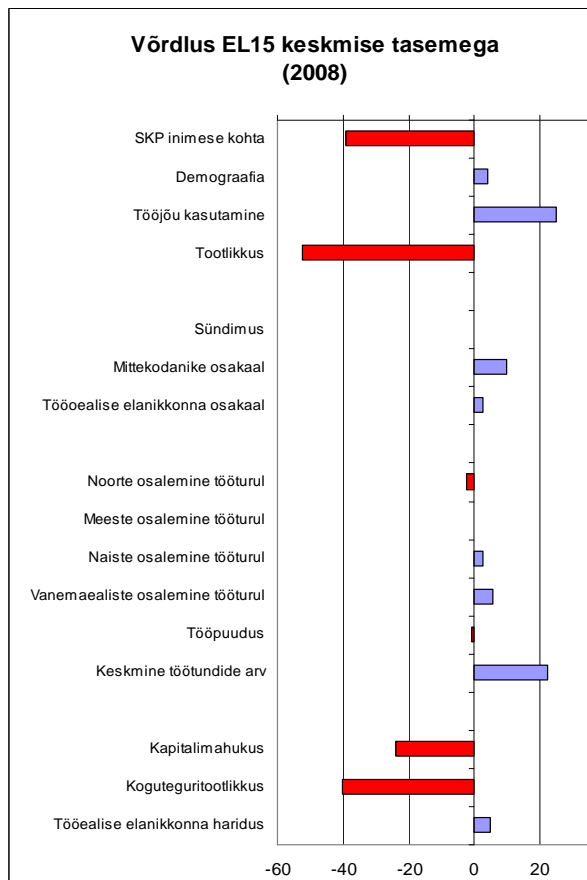
	Tööealine elanikkond (15-64)	Vähene mine võrreldes 2010. aastaga	Tööealise elanikkonna vähenemine, %
2010	908 000		
2020	843 000	-65 000	-7 %
2030	801 000	-107 000	-12 %

Allikas: Eurostat, Euroopa Komisjoni „Ageing Report“

Majanduse mahu säilitamiseks vähemalt tänasel tasemel suureneb vajadus töötajate järele iga aastaga, mistõttu suureneb ka **vajadus kõrgema tööhõive järele tulevikus**. See omakorda tähendab vajadust suurendada hõive määra kõigis Eesti piirkondades.

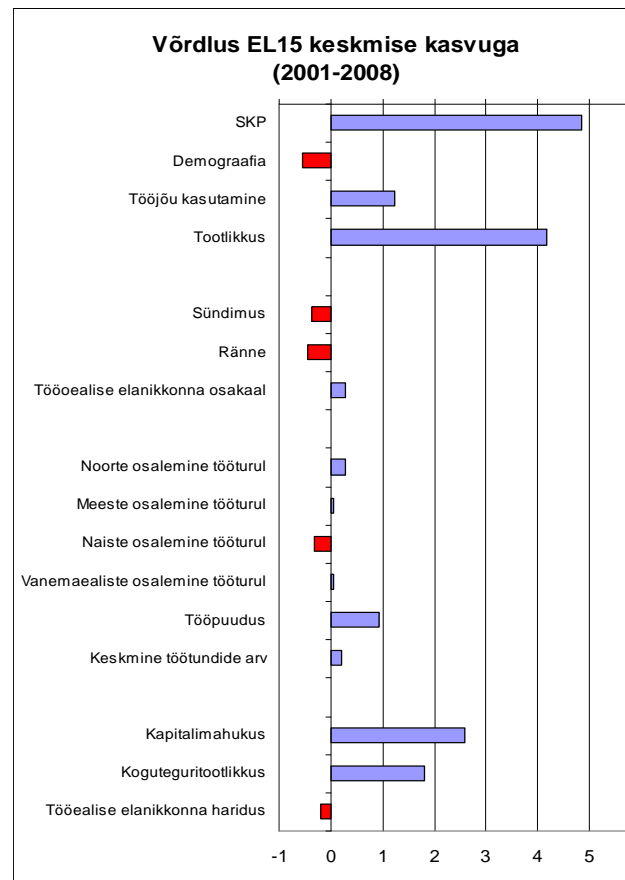
Tööhõive määr peale vahepealset kõrgtaset Eestis kriisiaastatel langes, kuid on kiiresti taastunud ja tõusnud Euroopa Liidu keskmisest veidi kõrgemale. Nii on Eestil võimalik vähenevast tööealisest vanusesse jõudvate noorte arvust hoolimata tööjõu rakendatuse taset märkimisväärselt taastada. Praegusest kõrgemaks kasvav tööhõive ning pikemas perspektiivis ka 65-aastaste ja vanemate elanike valmidus tööd teha peavad aitama tööealise elanikkonna vähenemist tasandada ning sellega peaks kaasnema ka osa tulevases majanduskasvust. Viidates allolevale joonisele on selge, et **edasise rikkuse märkimisväärseks kasvatamiseks peab ennekõike suurenema Eesti ettevõtete loodav lisandväärtus**.

Joonis 2. Eesti ja EL15 keskmise SKP komponentide tasemete võrdlus 2008. aasta andmetel¹

Allikas: Euroopa Komisjon, Riigikantselei

Joonis 3. Eesti ja EL15 keskmise SKP komponentide 2001.–2008. aasta kasvutempo võrdlus

Allikas: Euroopa Komisjon, Riigikantselei

Eesti viimase 10 aasta keskmine tootlikkuse reaalkasv on olnud kiirem kui Euroopas keskmiselt (ka 2009. aasta langust arvesse võttes). **Samas on SKP inimese kohta EL15-ga võrdluses jätkuvalt madal, mille peamiseks põhjuseks on just suhteliselt madal tootlikkus** (ligikaudu pool EL15 keskmisest). Tootlikkuse madal tase on seotud nii väikese koguteguritootlikkuse² kui kapitalimahukusega. Sisuliselt tähendab see, et ettevõtted on vähe investeerinud, kasutatakse palju inimressursi, valmistatakse suhteliselt odavat toodangut ning osutatakse madala lisandväärtusega teenuseid.

Kiire tööealise elanikkonna vähenemine ning Eesti SKP komponentide analüüs näitab seda, et tööealised elanikud sõltumata piirkonnast või soost peaksid olema maksimaalselt hõivatud võimalikult kõrge lisandväärtusega ettevõtmistes.

¹ Horisontaalne telg joonistel näitab Eesti ja EL15 keskmise taseme vahet protsentides. Eesti 2008 koostamisel kasutati 2008. aasta andmeid, kui viimaseid kättesaadavaid võrdlusandmed Euroopa Liidu liikmesriikide kohta. Demograafia on kolme alakomponendi agregatnäitaja ning demonstreerib, millisel määral on rahvastikuprotsessid mõjutanud tööealise elanikkonna arvu võrreldes EL15 keskmisega. Tööjõu kasutamine näitab, kui palju Eesti elanikud tööd teevad. Muuhulgas vaadatakse, kui palju töötunde tehakse töötaja kohta.

² Koguteguritootlikkuse all mõistetakse kõike seda, mis toimub majandusüksuste (peamiselt ettevõtete) sisemistes protsessides. Seda mõjutavad suurel määral tehnoloogia rakendamise tase, ettevõttesiseste protseduuride ökonoomsus, igapäevase juhtimise tõhusus jms. Inglise keeles *total factor productivity*.

Seega on Eestil edasise kasvu väljavaadete kontekstis kaks peamist ja keskset eesmärki:

- saavutada tootlikkuse kiire kasv nii suurema kapitalimahukuse kui kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste kaudu;
- taastada majanduskriisi eelne kõrge tööhõive tase.

2020. aastaks seatakse järgmised eesmärgid:

Tõsta tööhõive määra vanusegrupis 20-64		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
66,4%	72%	76%

Võrreldes 2010. aasta tööhõive tasemega ja arvestades rahvastiku vähenemise trendi on 76% eesmärgi saavutamiseks **vaja täiendavalt hõivesse tuua ligikaudu 43 000 inimest** vanuses 20-64³. 2015. aasta eesmärgi tase on 2012.a seisuga sisuliselt saavutatud.

Tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes		
Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
65,8%	73%	80%

Eelduseks võetakse siinkohal, et EL tootlikkus kasvab keskmiselt üle 1% aastas ning eesmärgiks, et Eesti tootlikkus hõivatu kohta kasvaks ligikaudu 2 protsendipunkti kiiremini kui EL keskmine näitaja. 2015. aasta taseme saavutamine eeldab kui SKP reaalkasvu perioodil 2011-2015 keskmiselt 4,4% aastas. Perioodil 2003-2010 oli SKP keskmine aastane reaalkasv 3,2% ja perioodil 2004-2010 kasvas tööviljakus aastas keskmiselt 3%.

Nende eesmärkide saavutamiseks tuleb jätkata ja edasi arendada senist poliitikat nii töötajate oskuste taseme tõstmiseks, tööjõu pakkumise suurendamiseks, erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurendamiseks, ettevõtlust toetava rahvusvahelisel tasemel infrastruktuuri arendamiseks kui investeringute soodustamiseks (eriti ekspordipotentsiaaliga ja kõrgema lisandväärtusega valdkondades).

³ Arvestatud on ka asjaolu, et sel perioodil tööturult pensionile siirdujate põlvkonnad on suuremad kui uute tööturule sisenejate kohordid.

HARITUD RAHVAS JA SIDUS ÜHISKOND

Hariduse ja sidusa ühiskonna laiema valdkonna all keskendub valitsuse poliitika tööturu toimimise teemadele, sh kõikide ühiskonnagruppide aktiivsele kaasamisele ühiskonnas ja kvalifitseeritud tööjõu pakkumisele ning hariduse kvaliteedile ja kättesaadavusele kõigil haridustasemetel.

EESTI 2020 EESMÄRGID

2020. aastaks seatakse Konkurentsivõime kavas 'Eesti 2020' järgmised põhieesmärgid:

Vähendada põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte (18-24) osakaalu		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
11,7%	11,0%	9,5%

Eesmärgi saavutamiseks on vajalik käimasolevate väljalangevust vähendavate poliitikamuudatuste täielik rakendumine ja täiendavate meetmete väljatöötamine. Eesmärgi saavutamiseks väheneb haridustee varaste katkestajate arv ligikaudu 12 100 inimese võrra võrreldes 2009. aasta tasemega. 2015. aasta eesmärgini jõudmine tähendaks absoluutnumbrites 8500 haridustee katkestanud noort vähem kui 2009. aastal.

Suurendada kolmanda taseme haridusega 30-34-aastaste inimeste osakaalu		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
39,7%	40%	40%

Eesmärk on seatud eeldusel, et pikemas perspektiivis on hariduspoliitika peamiseks suunaks kõrghariduse kvaliteedi ja rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmine, samuti riigi poolt rahastatavate kõrghariduse õppekohtade arvu suurendamine. Eestis on kolmanda taseme haridusega inimeste osakaal viimase 10 aastaga oluliselt suurenenud, kuna alates 2000. aastast on kõrgkooli lõpetajate arv järsult tõusnud (nn kõrgharidusbuum). 2010. a toimus näitaja hüppeline kasv 35,7%-lt 39,7%-le. Eesmärgi täitmisele aitab kaasa 2010. aastal käivitunud „Tagasi kooli“ projekt.

Vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
17,5%	16,5%	15%

2009. aastal oli suhtelise vaesuse määr peale sotsiaalseid siirdeid 15,8%, mis on viimaste aastate madalaim. Suhtelise vaesuse määra vähenemisele aitas kaasa sissetulekute ühtlustumisega kaasnenud vaesuspiiri langus ning sotsiaalkaitsehüvitiste taseme säilimine ning pensionide 5%-line tõus. Kuna 2009. aasta oli majanduslanguse ja tööhõive vähenemise tõttu erandlik aasta, siis võeti eesmärgi seadmisel aluseks 2010. aasta andmed, mille järgi oli suhtelise vaesuse määr 17,5%. Suhtelise vaesuse määra suurendamine on tingitud vaesuspiiri tõusust, mis toimub jätkuva tööhõive ja sissetulekute suurendamise tulemusena.

Suurimas vaesusriskis on läbi aastate olnud töötud ning üksi elavad üle 65-aastased inimesed. 2009. aastal tuli pensionide mõningase tõusu ja üldise sissetulekute languse taustal suhtelisest vaesusest välja üle 42 000 pensioniealise. Eesti 2020 strateegias seab Eesti eesmärgiks

suhtelise vaesuse määra vähendamise peamiselt läbi tööhõive suurendamise ja rahvastiku üldise haridustaseme tõstmise. Eesti jaoks oluline vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid 2015. aastaks 16,5%-ni ning 2020. aastaks 15%-ni.

Suurendada täiskasvanute (25-64) elukestvas õppes osalemise määra		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
10,9%	15%	20%

Aastatel 2001-2006 oli Eesti täiskasvanute elukestvas õppes osalemine vahemikus 4-7%. 2008. aastal toimus murrang ja Eesti näitaja ületas EL keskmist taset. 2009. aastal tõusis elukestvas õppes osalemise määr 10,6%-ni ning aastaks 2012 on jõutud 12,9%-ni. Valitsus on seadnud eesmärgiks jõuda aastaks 2015 täiskasvanute osalemisega elukestvas õppes 15% tasemele. Aastaks 2020 on Eesti eesmärgiks 20% täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määra saavutamine.

Eesmärgi saavutamise eelduseks on, et võrreldes tänasega rakendatakse oluliselt suuremas mahus täiendavaid sisulisi ja rahalisi meetmeid täiskasvanute elukestvas õppes osalemise suurendamiseks. Nendeks on eelkõige täiskasvanute täiend- ja ümberõppe võimaluste laiendamine ja rahastamise suurendamine ning ilma erialase hariduseta täiskasvanutele tasemeõppe pakkumine.

Vähendada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25-64) osakaalu		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
32%	32%	30%

Suur osa Eesti tööjõust (vanusegrupis 25-64) on kas põhi- või üldkeskharidusega ning ei oma erialast haridust (kutse- või kõrgharidus). Ilma erialase hariduseta isikute arv on kõige suurem noorimas vanusegrupis, 25-34-aastaste seas – 32,4% (2012.a)

Eesmärgi seadmisel on võetud arvesse käimasolevaid meetmeid haridustee katkestanutele tasemehariduse omandamiseks. Lisaks on arvestatud täiendavate meetmetega, mida tuleb lähiaastatel rakendada erialase haridusega täiskasvanute osakaalu tõstmiseks.

Pikaajalise töötuse määra vähendamine		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
7,7%	4%	2,5%

Seoses majanduslangusest tingitud töökohtade vähenemisega suurenes 2010. aastal hüppeliselt ka pikaajaliste töötute hulk. 2011. ja 2012. aastal pikaajaliste töötute arv mõnevõrra vähenes (vastavalt 49 300-ni ja 38 200-ni), 2012. aastal vähenes ka pikaajaliste töötute osakaal.

Kui 2008. aastal moodustasid pikaajalised töötud kõigest töötutest 31%, siis 2011. aastal 57% ja 2012. aastal 54%. Samas näitab pikaajalise töötuse määr kogutööjõus langustendentsi – 2010. aastal oli selleks 7,7%, 2011. aastal 7,0% ning 2012. aastal 5,5%. Lähiaastatel on oodata üldist tööhõive kasvutempo aeglustumist. Seetõttu eesmärgi täitmiseks on vajalik tõhustada töötute aktiveerimisele suunatud meetmeid ning suurendada aktiivse tööturupoliitika mõju.

Noorte (15-24) töötuse määra vähendamine		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
32,9%	15%	10%

Seoses töökohtade vähenemisega majanduslanguse perioodil on keskmisest kiiremini suurenenud noorte töötuse määr, ulatudes 2010. aastal 32,9%-ni. Siiski hakkas noorte töötus 2011. aastal vähenema jõudes 22,3%-ni ning langus on jätkunud – 2012 oli noorte töötuse määr 20,9%.

Eesmärgiks on viia noorte tööpuuduse määr vähemalt kriisieelsele tasemele (2008. aastal 12%). Selleks on plaanitud rakendada spetsiaalselt noortele suunatud täiendavaid meetmeid (näiteks „EL noortegarantii“). Olulisel kohal on kvaliteetse hariduse pakkumine ja koolist väljalangevuse ennetamiseks suunatud meetmed, mis kokkuvõttes tagavad noorte parema ettevalmistuse tööturule sisenemiseks.

Tööjõus osalemise määra suurendamine (vanusegrupp 15-64)		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
73,4%	74%	75%

Vaatamata majanduskriisi ajal suurenenud tööpuudusele on inimeste majanduslik aktiivsus ja tööjõus osalemise määr püsinud viimastel aastatel suhteliselt stabiilsena. Positiivse trendina on osa tööpuuduse suurenemisest põhjustatud mitteaktiivse elanikkonna vähenemisest ja varem tööturul eemal olnud inimeste tööotsingute alustamisest. Eesmärgi seadmisel on võetud arvesse majanduskeskkonna ja tööturu taastumise prognoositavat tempot ning demograafilistest trendidest tulenevat tööjõu vähenemist.

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

Hariduse kvaliteet, kättesaadavus ja efektiivsus

1. Haridussüsteemi kvaliteedi parandamine ning kohandamine demograafiliste muutustega.

Demograafilistest arengutest tulenev õpilaste arvu vähenemine mõjutab kõige enam gümnaasiumivõrku ning seejärel kõrgkooli. Põhikoolide ja kutseõppeasutuste arv on viimastel aastatel vähenenud ning seega kohandamine demograafiliste arengutega on olulisel määral toimunud. **Tagamaks tasakaalu üldhariduse kvaliteedi ja kättesaadavuse vahel** peaks põhiharidus olema kättesaadav võimalikult kodu lähedal, gümnaasiumitaseme õpe aga pigem maakondlikes tõmbekeskustes.

Samuti on vähenenud kõrgkoolide arv ning tulenevalt rangemate kvaliteedi nõuete rakendamisest on kõrghariduses jõutud olukorrani, kus Eestis tegutsevad ainult sellised õppeasutused, kellel on õigus riiklikult tunnustatud diplomite väljastamiseks. **Kõrgkoolide vaheline tööjaotus ja kompetentside koondamine** on üks suuremaid kõrgharidussüsteemi- ja reformi eesmärgi. Pikas perspektiivis aitab õppeasutuste selgemale eristumisele kaasa 2011. aastal vastu võetud uus institutsionaalne akrediteerimise kord. Üleminek tegevustoetuste süsteemile varasema riiklikul koolitustellimusel põhineva vastuvõtusüsteemi asemel, aitab parandada kõrgharidussüsteemi efektiivsust ning tulemuslikkust.

Võrreldes teiste EL riikidega jätkab Eestis suhteliselt väike osakaal põhikooli lõpetajatest oma õpinguid kutsehariduses. Samas on nõudlus kvalifitseeritud tööturu vajadustele vastava oskustöäjõu osas suur. Oluline on, et **kutseharidussüsteem tagaks ettevõtete ja ühiskonna vajadustele vastava kvalifikatsiooniga tööjõu ettevalmistamise**. Kutsehariduse õppekavade arendamine väljundipõhisteks, kvalifikatsiooniraamistiku kujundamine, kutseõppeasutuste muutmine kompetentsikeskusteks ning ettevõtjate kaasamine kutsehariduse valikute langetamisel toetavad kutsehariduse muutumist atraktiivsemaks ning enam ühiskonna vajadusi arvestavamaks. Riigi haridussüsteemi tuleks vaadata tervikuna elukestva õppe eesmärkidest lähtuvalt, mis tähendaks muuhulgas ka kutsehariduse õppekohtade planeerimist terviklikult teiste õppetasemetega koos.

Noorte valikute suunamiseks, väljalangevuse ning töötuse vähendamiseks **tuleb arendada tugisüsteeme, sh õppenõustamist- ja karjääriteenuseid** (karjääriõpe, karjääriinfo ja karjäärinõustamine). Lisaks on noorte valmisoleku toetamiseks nende ees seisvate väljakutsetega toimetulekul oluline roll ka mitteformaalsel haridusel ja noorsootööl. Noorte paremaks kohanemiseks hilisema tööeluga on üldhariduses vajalik lisaks faktiteadmistele järjest enam arendada **loovust, ettevõtlikkust ning kujundada teisi õpilaste sotsiaalseid võtmepädevusi**. Oluline on muuta koolide rahastamismudel senisest tulemuspõhisemaks. Tõhustada tuleb ka tugispetsialistide ettevalmistust, pakutava toe sisulist kvaliteeti ning kättesaadavust.

Gümnaasiumilõpetajate arvu vähenemine toob endaga kaasa vastuvõtunumbrite vähenemise bakalaureuse- ja rakenduskõrghariduslikus õppes, keskkaridusjärgses kutseõppes, aga ka magistritaseme õppes. Kõrgkoolidele tähendab see elukestva õppe võimaluste tähtsamaks muutumist magistriõppe tasemel, aga ka õppekavade arvu vähendamist.

Õpetajakoolitus peab tagama oskuse täita õppekava üldeesmärke ja kujundada õpilaste üldpädevusi. Õpetajahariduse ja esmase ettevalmistuse kvalitatiivne tase peab tõusma ning hilisemat karjääri tuleks toetada arenguvajadustele vastava sisulise täiendkoolitusega. Õpetajate palgasüsteem peab soodustama õpetajate initsiatiivi, loovust ja professionaalset arengut, sh väärtustama õpetaja elukutset.

Üldhariduse rahastamise tase on jäänud muutumatuks vaatamata õpilaste arvu järjepidevale vähenemisele. Seetõttu on rahastamise suhe õpilase kohta kutsehariduse ja üldhariduse vahel muutunud kutsehariduse kahjuks ning ühe õpilase koolituskulud üldhariduses on kõrgemad kui kutsehariduses. Samuti on Eestis OECD riikide seas kolmanda taseme hariduse rahastamise osakaal madal võrreldes üldiste hariduskulutustega. Hariduse rahastamisel tuleks **üle vaadata erinevate haridusliikide rahastamise proportsioonid ja panna suurem rõhuasetus efektiivsusele**.

Järgnevate perioodide eelarvevahendite planeerimisel tuleb arvestada, et mõnes osas infrastruktuuri investeeringud vähenevad, kuna suur osa infrastruktuurist on juba loodud või renoveeritud, samas on oluline tagada haridusasutuste IT-taristu arengud. See võimaldab rohkem rahastada haridussüsteemi sisulisi arendusi. Samas tuleb silmas pidada, et püsikulud uue taristu ülevalpidamiseks tekitavad eelarvele lisapingeid.

Rahvusvahelistumisest tingituna tuleb järgnevatel aastatel rohkem tähelepanu pöörata sisserändaja taustaga laste hariduse korraldamisele, lähtudes lõimumise eesmärkidest. Oluline on arvestada uusimmigrantide rahvuste ja kultuurilise mitmekesisuse suurenemisega.

Rahvusvahelise üldhariduse kättesaadavus on eeltingimuseks kõrge kvalifikatsiooniga töötajate Eestisse tööle tulemisel.

Valdkonnas planeeritud olulisemad reformid on üldhariduse koolivõrgu optimeerimine ning põhikooli ja gümnaasiumi selgem lahutamine, põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade täielik rakendamine, kutsehariduse kvaliteedi ja tööturu vajadustele vastavuse suurendamine ning rahvusvahelise üldhariduse (sh IBO õppekavade rakendamine) võimaluste laiendamine Tallinnas ja Tartus ning Euroopa kooli loomine.

2. Tööjõu väljaõppe vastavusse viimine kaasaegse tööturu vajadustega (sh kasutades paremini EL siseturu ja teiste poliitike võimalusi) ning kutse- või kõrghariduse tasemel erialase haridusega inimeste osakaalu suurendamine.

Eesti tööjõust 30% on kas põhi- või üldkeskharidusega ning ei oma erialast ettevalmistust kutse- ega kõrghariduse tasemel. Vanusegruppide lõikes on probleem suurim just noorimas vanusegrupis (25-34-aastased), kus erialase hariduseta inimeste osakaal on suurim (32,4%) ning pikas aegreas vaadatuna on mõningane vähenemine toimunud alles viimasel paaril aastal.

Samal ajal nõuavad majandusstruktuuri muutustega kaasnevad uued töökohad töötajatelt kõrgemat haridustaset ning kaasaegseid oskusi. Tööturu vajaduste ja inimeste oskuste paremaks ühitamiseks ning tööjõu tootlikkuse suurendamiseks on vajalik tagada kaasaegsete oskustega töötajate järelkasv. Selleks on eelkõige vajalik **suurendada erialase, so kutse- või kõrgharidusega tööealiste inimeste osakaalu tööjõus.**

Koolitusvajaduse täpsemaks sihistamiseks on vaja selget ja operatiivset tööturusisendit. Kompetentsiprofiilide-põhine tööturumuutuste monitooring ning selle sidustamine kvantitatiivse tööjõuvajaduse prognoosimisega on üks võimalus probleemi lahendamiseks. Tööturu kvalitatiivsete muutuste dünaamika analüüsimine eeldab erinevate ametkondade sisendit ja tihedat sisulist koostööd.

Tööturu vajadustele vastavate oskuste ja haridusega inimesed leiavad suurema tõenäosusega rakendust, mis omakorda ennetab kõrge ja püsiva tööpuuduse tekkimist. Seetõttu on oluline, et haridussüsteemi struktuur erinevate haridusliikide osas vastaks majandusstruktuurist tulenevale tööjõu vajadusele.

Ilma erialase hariduseta inimeste suure osakaalu peamisteks põhjusteks on noorte puhul üldkeskhariduse eelistamine kutseõppele ning suur haridustee katkestanute hulk.

Inimvara kvaliteeti ja konkurentsivõimet mõjutab koolist väljalangevus kõigil haridusastmel. Koolist väljalangevus on kõige suurem põhikooli III kooliastmes ning gümnaasiumi ja kutseõppe esimesel aastal, mis on märk sellest, et põhikoolis ei toeta õppeprotsess ja õppekeskkond iga õpilase võimete kohast arengut. Seega vajab eraldi tähelepanu ja tuge **uute põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade ning uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse rakendamine.**

Kõrget kutse- ja kõrgkoolidest väljalangevuse taset saab seostada õpilaste vähese töömaailma tundmisega ja õpioskuste puudumisega, mistõttu tehakse õppima asudes tihti valesid erialavalikuid, mis omakorda põhjustab suure väljalangevuse. Seetõttu on oluline **edasi**

arendada karjäärinõustamist jt –teenuseid ja suurendada nende kättesaadavust eesmärgiga paremini toetada õpilaste haridustee- ja erialavalikuid.

Oluline on kvaliteetne alusharidus, et tagada kõigile lastele ühtlane ettevalmistus kooli minemiseks. Rohkem on vaja tähelepanu pöörata **laste annete ja võimete varasele avastamisele ja nende stimuleerimisele ning arengu soodustamisele**. See aitab õpilastel luua seoseid erinevate erialade ja nendel töötamiseks vajalike õppeainete tundmise vahel, mis omakorda tekitab suuremat õpimotivatsiooni.

Planeeritud reformid keskenduvad põhiharidusega noortele erialase tasemeõppe võimaluste loomisele, täiskasvanute täiend- ja ümberõppe pakkumise märgatavale suurendamisele ning karjääriteenuste kättesaadavuse suurendamisele.

3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine.

Eesti kõrgkoolid konkureerivad globaalsel kõrgharidusturul ning konkurents talentide pärast on tihe. Koos majandusliku heaolu kasvuga õpib järjest rohkem Eesti noori välisülikoolides, eelistatakse peamiselt Soome, Saksamaa ja Suurbritannia kõrgkooli. Mitmekülgsema hariduse saamisel on üliõpilaste mobiilsuse soodustamine olulise tähtsusega. Samas tuleb **tagada konkurentsivõimelise kõrghariduse pakkumine** eelkõige Eestis. Täna on üliõpilastest 3% veedab osa oma õppeajast mõnes välisülikoolis. Euroopa Kõrgharidusruumis on eesmärgiks seatud, et 20% lõpetajatest oleksid aastaks 2020 mobiilsuskogemusega.

Prognooside kohaselt väheneb lähiaastatel kõrghariduse esimesel tasemel õppijate arv ligikaudu 5% aastas. Seoses demograafilise olukorra muutumisega on võimalik suurendada vastuvõttu magistri- ja doktoriõppesse, arvestades seejuures kvaliteeti ning Eesti jaoks olulist kõrgharidus- ja teadusvaldkondades kriitilise massi säilitamise vajadust ning ratsionaalset tööjaotust kõrgkoolide vahel.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise toetamisel on kolm peamist eesmärki. Esiteks loob see võimaluse Eesti kõrgkoolide tudengitele silmaringi avardamiseks, teises kultuurikeskkonnas elu- või professionaalse kogemuse omandamiseks ning kontaktide loomiseks, mis on kõik olulised komponendid hilisemas tööelus üha enam rahvusvaheliseks muutuv maailmas. Teiseks on oluline ka „rahvusvahelistumine kodus“ – **Eesti majanduse jaoks olulistesse valdkondadesse talentide juurdemeelitamine** või välisõppejõudude aktiivsem tööleasumine Eesti kõrgkoolidesse, et anda võimalus rahvusvahelise keskkonnaga kokku puutuda ka neile meie üliõpilastele, kellel pole võimalik väliskõrgkoolis viibida. Välisõppejõudude paremaks integreerimiseks töö- ja õppekeskkonnaga tuleb neile luua võimalused teadustöös osalemiseks. Eesti ühiskonnale on tähtsad välisüliõpilased, kes siit peale õpinguid lahkuvad. Neist võivad saada Eesti riigi, kultuuri ja majanduse „saadikud“ oma kodumaal, kes aitavad oma kontaktide kaudu kaasa meie arengutele. Kolmandaks peame arvestama, et kõrghariduse ja teaduse konkurents ning kvaliteet on rahvusvahelised. Rahvusvaheline võrdlus on aluseks kvaliteedistandardile ja rahvusvaheline liikuvus loob võimalused paremate töötajate värbamiseks.

Kõrghariduse rahvusvahelistumine hõlmab nii Eesti tudengitele ja õppejõududele suunatud mobiilsusprogramme kui meetmeid välisüliõpilaste ja välisõppejõudude Eestisse tuleku soodustamiseks. Tänu erimeetmetele on viimastel aastatel suurenenud välistudengite vastuvõtt Eesti ülikoolides. Seniste tegevuste jätkudes on aastaks 2015 seatud eesmärk – võtta vastu 2000 välistudengit – saavutatav. Vajalik on selles suunas tegevusi edasi arendada

ning **muuta Eesti kõrgharidus välistudentidele atraktiivsemaks**. Oluline on lisaks hariduse omandamisele **luua välisüliõpilastele võimalused peale kooli lõpetamist valitud erialadel Eestisse tööle jääda**.

Välisstudentide ja teadlaste senisest aktiivsemat Eestisse asumist takistab tänane viisade ja elamis- ning töөлubade menetlemise protsess, mis on suhteliselt aeglane, pereliikmete kaasatamine on piiratud ning laieneb ainult doktoritasemel Eestisse õppima tulevatele üliõpilastele. Lisaks tõlgendatakse kehtivat välismaalaste seadust erinevates Eesti ja Eestit esindavate riikide välisesindustes erinevalt. Seetõttu on **vajalik üle vaadata kehtivad sisserände menetlusprotsessid eesmärgiga soodustada potentsiaalsete tippspetsialistide ja kõrgelt kvalifitseeritud töötajate Eestisse tulekut**. Need protsessid haakuvad kaasnevate teenustega, mis aitavad inimestel Eestis kohaneda, vastavad ootustele, mis on seotud nende pereliikmete siia elama asumisega ning aitavad muul moel kaasa võimalustele ennast Eestis teostada.

Kõrghariduse valdkonnas on eesmärgiks riigi rahastatavate õppekohtade arvu oluline suurendamine ning kõrghariduse kvaliteedi tõstmine läbi suurema rahvusvahelistumise.

Tööjõu pakkumine

4. Aktiivse tööturupoliitika mõju suurendamine ning rahastamise jätkusuutlikkus.

Ennetamiseks töötust ning lühendamaks töötuse kestust, on oluline jätkuvalt tõsta **aktiivsete tööturumeetmete pakkumise efektiivsust ja võimaldada nende mõju suurendamist**. Kriisiaastate tööpuuduse kiirest kasvust põhjustatud aktiivsetes tööturuteenusustes osalevate töötute madal osakaal on hakanud taas tõusma.

Lähiaastatel on riskiks pikaajaliste töötute kõrge osakaalu ja struktuurse tööpuuduse püsimine pikema perioodi vältel. Seetõttu tuleb järgnevatel aastatel senisest rohkem tähelepanu pöörata **pikaajalise töötuse ning noorte tööpuuduse ennetamisele ja vähendamisele**. Siinkohal mängib olulist rolli koostöö kohalike omavalitsustega (aktiiviseerimismeetmed, sotsiaalprobleemide lahendamine jne). Toetada tuleb ka **noorte üleminekut haridusest tööturule**. Meetmeid tuleb rakendada haridusest, tööturul ja koolitusest eemalejäänud noorte (nn NEET-noored - *not in education, employment or training*) ülesleidmiseks ja aktiivsesse tegevusse tagasitoomiseks.

Efektiivsemaks teenuseosutamiseks on oluline tihendada institutsionaalset koostööd ja määratleda rollijaotus Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Töötukassa ja kohalike omavalitsuste vahel. Ilma kutse- ja erialase hariduseta töötutele tuleb luua võimalused esmase tasemeõppes saadava kvalifikatsiooni omandamiseks. Esmast kvalifikatsiooni omavatele töötutele tuleb aga luua täiendavaid võimalusi kõrgema või täiendava kvalifikatsiooni omandamiseks, mis tunduvalt tõstaks nende edasist konkurentsivõimet tööturul. Samuti on oluline tegeleda rohkem töötuse ennetusega, kuna tagajärgede likvideerimine on oluliselt keerukam ja kulukam.

Vajalik on praktikas tugevdada seost aktiivsete tööturumeetmete pakkumise ja inimestele makstavate hüvitiste/toetuste vahel eesmärgiga suurendada inimestes teadmist, et toetuste saamisega kaasneb inimese kohustus ise aktiivselt oma töötusolukorra parandamiseks panustada. Aktiivse tööturupoliitika tulemuslikkuse hindamiseks on vajalik jätkata süstemaatilist tööturuteenususte monitooringu ja mõjude hindamisega.

Seoses järjest vananeva tööjõuga on tulevikus senisest enam **vaja pakkuda meetmeid vanemaealiste inimeste tööturule tagasi aitamiseks** ja tööturul püsimise toetamiseks.

Eesmärgiks on võetud ka tänase **töövõimetuse süsteemi reform**, mis tagaks süsteemi jätkusuutlikkuse – sealjuures säilitaks ja parandaks tööealise elanikkonna töövõimet, ennetaks töötust ja töövõime langust ning toetaks inimese tööturule naasmist. Reformiga seatakse fookusesse tööealise tervisekahjustusega inimese töövõime parim kasutamine, sealhulgas keskendutakse **töövõime langusega ja puuetega inimestele suunatud töölesaamist ja töötamist toetavatele meetmetele**.

Tööhõives osalemist takistab oluliselt **hoolduskoormus**, mis võib olla tingitud nii laste kui puudega ja eakate pereliikmete eest hoolitsemisest. Seetõttu tuleks eritählepanu pöörata tööjõu pikaajalisest haigusest, töövõimetusest, puudest või hooldamiskohustustest tingitud tööturult eemalejäämise vähendamisele ja iseseisva toimetuleku parandamisele, mh täiendavate sihtotstarbeliste hoolekande- ja tugiteenuste pakkumise abil. Investeeringud **puuetega inimeste ja eakate elukeskkonda ja tugiteenustesse** võimaldavad parendada nii nende enda kui perekonnaliikmete ligipääsu tööturuteenustele ja tööturule.

Väikelapse kasvatamise kõrvalt tööturule (taas)sisenemiseks ning töö- ja pereelu ühitamiseks **tuleb suurendada kvaliteetse, taskukohase ja paindliku alushariduse ning lapsehoiuteenuse kättesaadavust**. Samuti on tähtis vastavalt piirkondlikele vajadustele lasteaiakohtade loomise toetamine. Puudega laste puhul on hoius ja hariduses osalemise võimaldamiseks ning nende vanemate tööhõives osalemiseks vaja täiendavaid tugiteenuseid (tugiisik, isiklik abistaja, transport jms).

Juba 2011. aasta alguses jõustus seadusemuudatus, mille kohaselt on võimalik töötuskindlustusmaksetest laekuvaid vahendeid kasutada ka aktiivsete tööturumeetmete pakkumiseks. See tagab pärast ESF 2007-2013 vahendite ammendumist **aktiivse tööturupoliitika rahastamise jätkusuutlikkuse**. Järgmisel perioodil on võimalik ESF vahendeid kasutada tööturuteenuste täiendamiseks ja vajadusel uute väljatöötamiseks ja osutamiseks.

5. Tervena elatud eluaastate suurendamine läbi tervisekäitumise parandamise ja õnnetusjuhtumite edasise vähendamise ning läbi tervishoiutaristu arendamise.

Tööealise elanikkonna hulgas põhjustavad olulist inimressursi kadu nii inimeste tervisekäitumine kui enneaegne suremus. Enneaegsete surmade puhul mängib suurt rolli tervist ohustav ja riskeeriv käitumine (nt alkoholi tarvitamine, vigastusohu eiramine, samuti ka vähene füüsiline aktiivsus, suitsetamine, tasakaalustamata toitumine), mis on oluliseks võtmeks eeldatava eluea jätkuvaks pikendamiseks. Peamisteks surmapõhjusteks on Eestis läbi aastate olnud südame-veresoonkonna haigused, kasvajakasvud ning vigastused.

Inimeste positiivset tervisekäitumist mõjutab enim erinevate meetmete kompleksne pakkumine, mis sisaldab endas nii inimeste teadlikkuse tõstmist, vajalike teenuste pakkumist, piiravate ja soosivate regulatsioonide kehtestamist kui ka regulatsioonide täitmise tõhusat kontrollimehhanismi. Selline lähenemine on viimastel aastatel edukalt toimunud näiteks veeohutuse valdkonnas, mis on kaasa toonud uppumise tagajärjel hukkunute märkimisväärse vähenemise.

Oluline reform oli ka terviseteadlikkuse, liiklusohutuse ja riskikäitumise ennetamise teemade siseviimine riiklikesse põhikooli ja gümnaasiumi õppekavadesse 2010. aasta alguses. Uus inimeseõpetuse ainekava rakendub I kooliastmes alates 2011. aasta sügisest, II kooliastmes alates 2012. aasta ja III kooliastmes alates 2013. aasta sügisest. Samuti on gümnaasiumi õppekava läbivaks teemaks tervis ja ohutus.

Lähiaastatel on oluline suunata oma ressursid tööealise elanikkonna tervisekäitumise parandamisse kui ka jätkuvalt vigastuste ning vigastussurmade ennetamisse. Kavas on rakendada **ministeeriumitevahelist vigastussurmade ennetamise poliitikat** ning jätkata liiklusohutuse tagamiseks **kergliiklusteede arendamist**. Samuti on plaanis arendada **sportlikku eluviisi toetavaid liikumispaikasid, tõsta liikumisharrastuse alast teadlikkust tööealise elanikkonna seas ning töötada välja meetmed inimeste toitumisharjumuste parandamiseks**, vähendamaks toitumisest tingitud terviseprobleeme

Tööõnnetuste vähendamiseks ning tervist toetava töökeskkonna tagamiseks on vajalik jätkata **tööõnnetuskindlustussüsteemi loomisega**. Läbirääkimised ametiühingute ning tööandjate esindusorganisatsioonidega on toimunud mitmeid aastaid, kuid majanduslanguse tingimustest jäi uue kindlustusliigi loomine ajutiselt tahaplaanile.

Kavas on suurendada ka tõenduspõhiste tervisekontrollide ning **tervisejälgimis- ja skriiningprogrammide (nt vähiskriining)** läbiviimise mahtu ja ulatust (sh. kõigi oluliste riskirühmade kaasamine programmidesse), et tagada haiguste ja tõsiste terviserikete võimalikult varajases faasis avastamine ning ravi alustamine.

Viimasel kümnel aastal on oluliselt investeeritud tervishoiutaristu kvaliteedi tõstmisse ja haiglavõrgu optimeerimisse. Vajalik on vananeva ja väheneva elanikkonna vajadusi ja võimalusi arvestava **tervishoiutaristu arendamise jätkamine**. Sellel eesmärgil on oluline tagada esmatasandi arstiabi (perearstisüsteemi) tugevdamine, tiptasemel eriarstiabi pakkuva haiglavõrgu edasise optimaalne areng. Samuti tuleb tähelepanu pöörata kvaliteedisüsteemide ja vastavate jälgitavate indikaatorite arendamisele ning e-tervise infosüsteemi edasiarendamisele ja kasutamisele.

KONKURENTSIVÕIMELINE ETTEVÕTLUSKESKKOND

Valdkond hõlmab endas mitmeid suuri alavaldkondi, nagu teadus- ja arendustegevus, innovatsioonipoliitika, ettevõtlus ja ettevõtlikkus ning ettevõtete jaoks soodsa õiguskeskkonna ning avaliku infrastruktuuri (ennekõike transpordiühenduste) arendamine.

EESTI 2020 EESMÄRGID

2020. aastaks seatakse järgmised eesmärgid:

Tõsta teadus- ja arendustegevuse investeeringute taset		
Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
1,42%	2%	3%

Lähtudes varasematest arengutest, võetud eesmärkidest ning viimastest majandusprognosidest tähendaks see 2020. aastal TA kogukulutusi ligikaudu 0,8 miljardit eurot, mis tähendaks TA mahtude pea neljakordistumist 2009. aastaga võrreldes, eeldades et samal ajal oleks SKP nominaalväärtuses varasemast ligikaudu kaks korda suurem.

Aastatel 2000-2009 oli Eesti keskmine aastane TA tegevuste rahastamise mahu kasv 10,1%, mis oli Euroopa Liidu kõrgeim näitaja. Algselt madala võrdlustaseme tõttu oli kasv eriti kiire just erasektoris, koguni 18,4% aastas keskmiselt. Majanduskriisi ajal võttis valitsus eesmärgiks teha avaliku sektori investeeringuid algselt planeeritust ettepoole tuues ja suuremas mahus (jõudes 2011. aastal 1,2%ni SKPst), et luua head alused erasektori TA investeeringute kasvuks, mis majanduskasvu taastudes taas hoogustuvad.

Suurendada Eesti ekspordi osatähtsust maailma kaubanduses		
Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
0,085%	0,100%	0,110%

Varasematel aastatel on Eesti ekspordi turuosa kasv kogu maailma kaupade ja teenuste ekspordis, toimunud maailmakaubanduse kiire kasvu foonil. Arvestades majanduskasvu prognoosi, tähendab ekspordimahtude tõstmine eraldi eesmärgina ka ekspordi osakaalu tõusmist üle 120% Eesti SKPst, mis eeldab jooksevhindades üle 30 miljardi euro suurust ekspordimahtu aastas aastal 2020. Eesmärkide saavutamise eelduseks on, et Eesti ekspordimahud peavad kasvama maailma keskmisest kasvutempot 2-3 protsendipunkti võrra kiiremini.

Tööjõukulude kasv ei ületa tootlikkuse kasvutempot ⁴		
Algtase 2011	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
-2,8%	0%	0%

Eelmise majandustsükli buumiaastail ületas tööjõukulude kasvutempo tootlikkuse oma. Majanduslanguse järgselt suurenesid välisnõudluse paranemise toel tööde mahud nii tööstussektoris kui ka enamikes teenindusharudes, mislõpu müügitulud kasvasid ja kasumlikkus taastus. Oluline mõju oli ettevõtete tegevuskulude, eelkõige tööjõukulude kärpimisel, millega kaasnes efektiivsuse kasv ja konkurentsivõime suurenemine. Selle tulemusena on sisenõudluse buumi ajal tekkinud tasakaalustamatused vähenenud, tööviljakuse

⁴ Reaalne tööjõuühikukulu muutus (jooksevhindades tööjõukulude osakaalu muutus loodud lisandväärtuses, nominaalses SKP-s)

kasv ületab keskmise palga kasvu, aidates vähendada nende ebakõla, mida on tähtis jälgida ka lähiaastail kui surve palkade tõstmisele eeldatavalt tõuseb.

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

6. Ettevõtete pikaajalist rahvusvahelise konkurentsivõime kasvu soodustava poliitika kujundamine.

Keskpikas perspektiivis senised väljakutsed ettevõtluskeskkonna osas oluliselt ei muutu. **Ettevõtlusega alustamine, ettevõtte arendamine ja efektiivsuse tõstmine, rahvusvahelistumine, innovatsioon ning koostöö on jätkuvalt raamistikuks, milles arengud võiksid toimuda.** Üldise suunana tuleb **toetuspoliitikal liikuda finantsmeetmete kasutamise suunas**, mis võimaldab kaasa senisest enam avaliku- ja erasektori vahendeid.

Eesti jaoks endiselt **kõige olulisem on tootlikkuse kasvu tagamine ning ettevõtjatele kapitali ligipääsu parandamine.** Finantseerimisvõimekuse küsimus muutub teravamaks seoses ressursside piiratudusega ettevõtete laienemis- ja kasvuetaappides. **Toetuspoliitika peaks toetama ettevõtete kasvuambitsioonide elluviimist, aga ka protsesside efektiivsemaks muutmist.** Olulist rõhku tuleb panna ka terviklike ettevõtteid abistavate meetmepakettide väljatöötamisele. Eelduseks on ettevõtte vajaduste täpsem väljaselgitamine, pikemaajaline planeerimisfookus ning toetuseks suunatud ressursside ja oskusteabe terviklik juhtimine.

Keskele kohale jäävad ka **sobiliku tööjõu kättesaadavusega seotud küsimused**, mis esitavad väljakutse eelkõige haridussüsteemi kohandumisvõimele. Ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime kasvu saaks soosida eelkõige **regulatiivse stabiilsusega**, jättes ruumi muutustele, mis teenivad keskkonna kaasajastamise eesmärgi (sh. Euroopa siseturu laiendamine ja süvendamine). **Ettevõtete eksport vajaks kestvalt riigipoolset toetust** kõige laiemas mõttes ehk teisisõnu vajatakse nii nõustamisi kui koolitusi kui ka otsetoetusmeetmeid ja tagatismeetmete jätkumist..

Eesti ettevõtluskeskkonda peetakse võrdluses teiste riikidega soodsate hulka kuuluvaks. Siiski tuleb tegeleda spetsiifilistega väljakutsetega. Regulatiivse keskkonna osas **vajame muudatusi seadusandluses, millega stimuleerida majandusarengu kontekstis prioriteetsete poliitikate ellurakendamist.** Jätkuvalt tuleb tegeleda ka **halduskoormuse süstemaatilise hindamise ja vähendamisega. Maksukeskkonna stabiilsuse kestev säilitamine** julgustab ettevõtjaid investeerima oma äride arendamisse.

Olulisemate meetmetena väljakutsele vastamiseks tuleb luua **finantsmeetmed ettevõtete protsesside efektiivsemaks muutmiseks ning kasvuambitsioonide toetamiseks**, pakkuda kvaliteetsemat nõustamisteenust ja koolitust pikemaajaliste sihtide seadmiseks, töötada välja **ettevõtlustoetuste mõjude hindamise süsteem ning konsolideerida ettevõtlustoetuseid**, jätkata meetmetega, mis on suunatud **eksporti toetamisele ja koostöö arendamisele**, pakkuda riigipoolset tuge ettevõtjatele välisurgudele minemisel läbi **välisesinduste efektiivsema kasutamise.**

7. Keskkonna loomine senisest suuremas mahus ekspordipotentsiaaliga ja suurema lisandväärtusega sektoritesse suunatud otsete välisinvesteeringute Eestisse toomiseks.

Eestisse tehtavate välisinvesteeringute taseme kasvu jätkuv kindlustamine ja Eesti ekspordi arendamine sõltub olulisel määral **kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavuse** tagamisest.

Puudus on nii oskustöolistest, keda vajavad kodumaised ja välisosaluselise ettevõtte, aga ka inimestest, kes oleksid võimelised kindlustama ettevõtjate edu eksporditurgudel.

Investorite meelitamiseks tuleb neile **pakkuda atraktiivseid hüvesid, mis oleksid rahvusvahelises võrdluses konkurentsivõimelised**. Jätkuvalt oleks tarvilik **arendada välisinvestorite teenindamiseks suunatud toetusmeetmeid**. Ka **Eesti üldine maine ja sotsiaalne keskkond** peaksid järk-järgult muutuma **eduteguriteks** uute välisinvesteeringute sissetoomisel. Kõrge lisandväärtusega sektoritesse suunatud välisinvesteeringud omavad olulist **mõju tarneahelate kujunemisele** ning seeläbi võivad avaneda **Eesti ettevõtjatele uued ekspordivõimalused**. Samuti soodustavad sellised välisinvesteeringud **teadmiste ja oskuste siiret** ning teadus- ja arendusmahukad investeeringud aitavad kaasa valdkonna kompetentside paranemisele laiemalt.

Erinevatele investoritele on investeerimisotsuse tegemisel olulised kindlad argumendid. Välisinvesteeringute meelitamisel konkureerib **Eesti** aktiivselt teiste riikidega, **positsioneerides** ennast pigem **kõrgemat lisandväärtust loovate ning tarneahelaid soodustavate välisinvesteeringute sihtriigina**. Eesti konkurentsivõime säilitamiseks ja arendamiseks välisinvesteeringute meelitamisel on oluline roll tervikliku ja Eestit positiivses mõttes **eristava investeerimiskeskonna arendamisstrateegia** elluviimine. Oluline on edendada Eesti ettevõtjate poolt osutatavate **finantsteenuste- ja sellega seotud tugiteenuste eksporti** ning tugevdada seeläbi Eesti finantssektorit, mis mängib samuti olulist rolli investeerimiskeskonna atraktiivsuse suurendamisel.

Meetmetena tuleb jätkata tarneahelaid ergutava **suurinvestorite toetusmeetmega**, suurendada **MAKide ja KOVide võimekust** tegeleda regionaalse **investoriteenindusega**, luua **inglisekeelseid infomaterjale tööjõu palkamise** soodustamiseks ning ühtse kontaktpunkti **www.eesti.ee kasutamise lihtsustamiseks**. Oluline on ka tervikliku **talendiprogrammi väljatöötamine** ja rakendamine ning **võõrkeelse üldhariduse kättesaadavuse parandamine** Eestis.

8. Eelduste loomine erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurenemiseks ning innovatsiooni väljundite arvu ja kvaliteedi tõstmiseks.

Kuigi Eesti ettevõtete T&A investeeringud on kasvamas ning TA kulutuste osakaal SKPst on viimastel aastatel tõusnud, tuleb jätkuvalt pingutada, et täita aastaks 2020 seatud eesmärki. Põhiline eesseev **väljakutse on ettevõtete innovatsioonivõimekuse kasvatamine**. Selleks tuleb **soodustada Eestis tegutsevate ettevõtete teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni**, aga pöörata tähelepanu ka **teadus- ja arendusmahukate välisinvesteeringute** Eestisse toomisele. Oluline on **toetada süsteemselt noori innovaatilisi ettevõtteid**.

Kriitilist massi elujõulisi arendustegevusi vajame nii TA ja innovatsiooni „tootmise“ kui ka noorte innovaatiliste ettevõtete toetuse finantsmehhanismide tagamiseks. **Nõudluse suurendamine TA ja innovatsiooni väljundite suhtes** on olulise tähtsusega, kuid see ei saa toimuda pelgalt ühe-kahe meetme ellukutsumise näol, vaid vajab terviklahendust, mis arvestaks valdkonna protsesse algusest lõpuni ehk uuringutest ja katsetustest kuni valmislahenduse turustamiseni. Sünergia loomiseks tuleb **soodustada teadmiste ja oskuste mobiilsust** ning **parandada Eesti kui elukeskkonna atraktiivsust**. Vajalik on **toetada ja tagada Eesti ettevõtete ligipääsevus globaalsele riskikapitaliturule**.

Ettevõtete teadus- ja arendusvõimekuse ja riigi või piirkonna konkurentsivõime näitajates on oluline osa **avaliku sektori T&A võimekusel**, sh. ülikoolide tasemel ja efektiivsusel. Avaliku sektori T&A tegevus loob ettevõttele vajaliku inimressursi ja annab ka ligipääsu kaasaegsele taristule. Akadeemiline tegevus on oluline lüli inimeste ja teadmiste kodumaisel ning rahvusvahelisel võrgustumisel, mis on üheks allikaks ettevõttele innovatsioonivõimekuse tõstmisel ning kõrgema lisandväärtuse saavutamisel. Teadus- ja arendustöö ning innovatsioon sõltub tulevikus järjest enam arengutest ELis ning Eesti **võimekusest panustada rahvusvahelisse koostöösse, sh Euroopa teadusruumi raames**.

Et Eesti positsioon rahvusvahelises T&A süsteemis (sh Euroopa Teadusruumis) ei langeks, on vajalik T&A ja innovatsioonisüsteemi tasakaalustatud areng. T&A süsteemi võimekuse tõstmiseks tuleb lõpule viia teadussüsteemi reform. See tähendab läbimõeldud struktuurivahendite ja riigieelarveliste ressursside läbimõeldud ja efektiivset kasutamist teadus- ja arendustegevuste investeringute rahastamisel.

Tarvilike meetmetena tuleb rakendada ettevõtete vajadusi diagnoosivaid meetmeid, mis selgitaksid välja võimalused ettevõtte konkurentsivõime tõstmiseks parimal viisil. **Vajadusel tuleb muuta riigihangete regulatsiooni**, et see muutuks riigile oluliste valdkondade (innovatsioon, ressursisääst, disain, loomemajandus, kosmosetehnoloogiad) arengu üheks veduriks. Tuleb analüüsida ettevõttele tugistruktuuride rahastamisvajadusi ja mõistlikku korraldust, arendada **teadus- ja arendustegevuse tulemuslikkuse hindamise metoodikat**, luua ettevõtjatele suunatud **TA taristu kasutamist** soodustavaid ning **teaduse ja ettevõtete vahelise koostöö tugevdamise** meetmeid. Kasvuambitsiooniga ettevõtetele tuleks tagada nii nõustamisalane kui finantsiline terviklik toetuskeskkond.

9. Loomemajanduse, IKT ja teiste võtmetehnoloogiate potentsiaali laiem kasutamine teiste sektorite lisandväärtuse tõstmisel.

Loomemajanduse, IKT ja võtmetehnoloogiate potentsiaali suuremaks kasutamiseks tulevikus on vajalik **soodustada valdkondi integreerivaid tegevusi väljaõppe ja rahvusvahelistumise valdkondades, aga ka rahastamises**. Täiendava lisandväärtuse loomiseks valdkondade koostoimest tuleb pöörata **tähelepanu inimkapitali võimekuse tõstmisele** kõige laiemas tähenduses. Edukate koostööplatvormide loomine eeldab valdkondade eripärasid arvestada oskavate inimeste ning **soodsa keskkonna olemasolu**. IKT ja teiste võtmetehnoloogiate kui horisontaalsete **valdkondade kasutamine teiste valdkondade protsesside parandamiseks** või uute algatuste loomiseks **vajab** uuele tasemele viimiseks valdkondadevahelist kasutuselevõttu toetavaid meetmeid.

Meetmetena tuleb jätkuvalt arendada loomeettevõttele tugistruktuure, välja töötada loomemajanduse ettevõttele sihitud **ekspordimeede**, loomeettevõtjale **väliskonkursil osalemise toetusmeede**, soodustada loomeettevõtjate koostööd teiste sektoritega, luua „Creative Centre“ sarnaseid **arenduskeskkondi**, meetmed **ettevõtjate, loomeinimeste ja IKT valdkonna esindajate koostöö soodustamiseks**, tegevused **loomeettevõtjate arenguprogrammi** sisustamiseks. Luua fookusvaldkondade suuremaks sidustamiseks **IKT-ga alastrateegiad** ning **meede teenusmajanduse ettevõtete arendamiseks**, sealhulgas ka tervishoiuteenuste ekspordi potentsiaali arendamiseks.

10. Teaduse inimressursi arendamine ning inseneride ja tippspetsialistide juurdekasvu tagamine.

Teadlaste ja tippspetsialistide juurdekasv sõltub paljuski doktoriõppesse astunute ja selle edukalt lõpetanute hulgast. Senini on doktorantuuri atraktiivsuse suurendamisel üheks takistuseks olnud doktorantidele pakutav äraelamiseks ebapiisav sissetulek ja vähesed sotsiaalsed tagatised. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus võimaldab alates 2012. aastast sõlmida doktorandiga töölepingu, millega kaasnevad samad sotsiaalsed garantiid nagu tavapärase lepingulise töösuhtega. See muudab doktoriõppe atraktiivsemaks ning suurendab doktorikraadi kaitsnute arvu, kuna suurenenud kindlustunne soodustab teadustööle pühendumist. Samuti on seadusemuudatus oluline samm noore teadlase karjäärisüsteemi loomisel. Seetõttu on seaduse täielik rakendumine võtmetähtsusega. Lisaks on vajalik **rakendada täiendavaid meetmeid doktorantide ja juhendajate valiku parandamiseks ja õpingute edukaks lõpetamiseks**. Doktorite kiiremaks lõpetamiseks on vajalik jätkuvalt toetada doktorikoolide ja teaduse tippkeskuste tegevust.

Edasiarendamist vajab teadustööde juhendamise korraldus ülikoolides ning võimekate juhendajate arvu suurendamine. Üheks potentsiaalseks juhendajate kasvulavaks võiks olla välisõppejõudude osalusel Eestis loodavad uurimisrühmad, mis koondaksid olemasolevaid kompetentse. Kõrgelt kvalifitseeritud välisõppejõudude ja teadlaste Eestisse asumiseks tuleb muuta töö- ja elutingimused atraktiivsemaks: sageli on takistuseks olnud nii palgad, mis ei ole rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised, kui ka muud kandidaatide ringi piiravad reeglid. Vältida tuleks põhjendamata keelenõuete ja muude piirangute kehtestamist rahvusvaheliselt avatud konkursside läbiviimisel teadustöötajate ametikohtade täitmiseks. Oluline on **soodustada õppejõudude mobiilsust selle erinevates vormides**. väärtustada tuleks efektiivset juhendamist, kus juhendaja toetaks doktorandi lõpetamist ning oleks motiveeritud kvaliteetseks juhendamistööks tunnustuse ja karjääri kaudu.

11. Transpordi, IKT ja teiste riigi poolt pakutavate ettevõtlust toetava taristu ja institutsioonide viimine rahvusvahelisele tasemele.

Eesti asukoha ja asustuse paiknemise tõttu on **konkurentsivõimelisel tasemel ühendusvõimalused nii piiriülel kui siseriiklikult** elu- ja ettevõtluskeskkonna jaoks väga olulised. Kohaliku tootmise ja teenuste arendamisel ei peaks avalike teenuste kättesaadavus hästitoimiva transpordi ja infovahetuse infrastruktuuri puhul asukoha eripäradest sõltuma. Suuremahulisi kaupu eksportivate sektorite jaoks on oluline tagada efektiivne ja konkurentsivõimeline siseriiklik maanteetransport. Tööjõu areaalidest ja liikumissuundadest lähtuvalt vajavad eraldi tähelepanu erinevate **transpordiliikide omavaheline parem koostoime ja ühenduskohad**. Vajalik on ühistranspordi kasutajamugavuse tagamiseks sõiduplaanide ühtlustamine, aga ka vastava infrastruktuuri rajamine, mis võimaldab nii reisijate kui kaupade liikumist ühelt transpordiliigilt teisele ning pikemas perspektiivis **integreeritud kavandamine transpordiliikide alternatiivide vahel valimiseks**. Üheks väljundiks saab olema EL uue finantsperspektiivi rahakasutuse planeerimine, mille puhul tuleb eelistada „alt-üles“ konkureerimisele tugevamat suunamist valitsuse tasandilt.

Rahvusvahelises võrdluses on Eesti jaoks transpordi infrastruktuuri, eriti piiriüleste ühenduste tase olnud suhteliselt nõrk eelkõige kallite investeeringute ja majandusliku mittetasuvuse tõttu, mis tuleneb hõredast asustusest ja potentsiaalse kasutajate vähesusest. Samadel põhjustel ei ole ka kaasaegsel tasemel IKT infrastruktuuri väljaarendamine kogu riiki

katvana ilma riigipoolse toetuseta võimalik. Eesti kui ettevõtlus-, teadus-, kultuuri- või hariduskeskkonna arengu ja rahvusvahelistumise jaoks on aga tegemist oluliste eelduste ja pudelikaeltega. Seetõttu on oluline **pöörata enim tähelepanu rahvusvahelistele ühendustele, iseäranis lennuühendustele ja piiriületavatele raudteedele ja maanteedele**. Tasakaalustatud regionaalse arengu huvides tuleb lisaks rahvusvahelistele maanteedele jätkata riigi kõrvalmaanteedel tolmuvaba katte alla viimist, teha ettevalmistusi **ühistranspordisüsteemide ühendamiseks** ning jätkata kiire ja **kvaliteetse internetiühenduse** taristu väljaehitamist.

Selleks jätkatakse investeeringuid lennujaama raja pikendamisse, terminali laiendamisse ja seadmete kvaliteeti, kaasajastatakse teedehitusnõuded ja tõstetakse investeeringutega eri transpordiliikide ühenduskohtade turvalisust ja mugavust. Samuti jätkub koostöös telekommunikatsiooni operaatorettevõtetega mastaapne projekt Eesti lairibaühendustega katmiseks.

KESKKONNASÖBRALIK MAJANDUS JA ENERGEETIKA

Keskkonnasöbraliku majanduse valdkond hõlmab endas Eesti energeetikasektori arendamise, erinevate sektorite energiasäästu ning majanduse üldise ressursisäästlikkuse eesmärgi.

EESTI 2020 EESMÄRGID

2020. aastaks seatakse järgmised eesmärgid:

Kasvuhoonegaaside heitkoguste piirmäär võrreldes 2005. aasta tasemega ⁵		
2005 tase	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
5647 tuhat tonni	6156 tuhat tonni	6269 tuhat tonni (+10% võrreldes 2005)

* Tänapäevane heitkoguste tase ehk eesmärgi täitmise reaalne lähtepunkt on hinnanguliselt 6021 tuhat tonni (2008-2010 heitkoguste keskmine tase)

Eestis on viimastel kümnenditel kasvuhoonegaaside (KHG) heitkoguseid märkimisväärselt vähendatud. Kui 1990. aastal oli KHG arvestuslik heitkogus väljendatuna süsinikdioksiidi ekvivalendina ligikaudu 41053 tuhat tonni, siis 2010. aastal oli heitmeid 20085 tuhat tonni (v.a LULUCF⁶ sektor), mis tähendab ligikaudu 51%-list vähenemist.

EL on võtnud eesmärgiks aastaks 2020 vähendada heitkoguseid 20% võrra 1990. aasta heitkoguste tasemega võrreldes. Heitkoguste vähenemine saavutatakse kahe mehhanismi kombineerimise abil, milleks on EL heitkoguste kauplemissüsteem ja riiklikud kohustused kauplemissüsteemi välistele sektoritele. 2013. aastal käivitus EL heitkogustega kauplemise süsteem uutel ja ühtsetel alustel ning peamiseks lubatud heitkoguste ühikute jagamise vahendiks on oksjonid, vaid teatud tingimustel jagatakse osa ühikuid tasuta. EL on võtnud eesmärgiks kasvuhoonegaaside heitkoguste kauplemissüsteemi kaudu vähendada heitkoguseid 21% võrreldes 2005. aasta heitkoguste tasemega. Riiklikud eesmärgid on seatud kauplemissüsteemi mitte kuuluvatele sektoritele (hooned, transport, põllumajandus, jäätmed jm), kus Eesti heitkogused ei tohi aastaks 2020 suureneeda enam kui 10% võrreldes 2005. a tasemega. Riiklikud eesmärgid ja EL kauplemissüsteemi eesmärgid kokku peavad aastaks 2020 tagama EL heitkoguste 20%-lise vähenemise võrreldes 1990. aasta tasemega.

Taastuvenergia osakaalu tõstmine 25%-ni energia lõpptarbimisest		
Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
19,5%	23,6%	25%

Eesti eesmärk on suurendada taastuvenergia osakaalu energia lõpptarbimises 25%-ni aastaks 2020, mis eeldab muutusi kõikides sektorites. Taastuvenergia osakaal suureneb tõenäoliselt enim tuuleenergia kasvava tootmise läbi, samuti panustab eesmärgi täitmisesse puidu kasutus. 2007. aastal vastu võetud elektrituru seaduse muudatusega kehtestati Eestis toetuskeem taastuvenergia tootmiseks, mis on viimastel aastatel taastuvelektri osakaalu jõudsasti suurendanud. Senise toetusmeetme jätkamisel ületatakse Eestile seatud eesmärk ja meede pole enam proportsionaalne seatud eesmärgiga, mistõttu on toetuskeem muutmisel.

⁵ Eesmärk kohaldub EL heitkoguste kauplemissüsteemi välistele sektoritele.

⁶ Maakasutus, maakasutuse muutmine ja metsandus

Energia lõpptarbimise taseme säilitamine 2010. aasta tasemel		
2010 tase	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
2818 ktoe	2986 ktoe	2818 ktoe

Energiatarbe pikaajalisel prognoosimisel lähtub Eesti SKP muutustest ning sektoripõhistest arengutest, mille tulemusena eeldatakse, et energia lõpptarbimine on 2015. aastal ligikaudu 2962 ktoe ja 2020. aastal ligikaudu 3248 ktoe. Seda arvestades on Eesti seadnud eesmärgiks energia lõpptarbimise taseme säilitamine 2010. aasta tasemel (ligikaudu 2866 ktoe) ehk energia lõpptarbimise vähendamine ligikaudu 11% võrreldes 2020. aastaks prognoositud tasemega. Lähtuvalt sellest ei tohiks energia lõpptarbimine 2015. aastal samuti praegust tarbimist märkimisväärselt ületada ning jääma vahemikku 2938-2986 ktoe (see on ligikaudu 4% madalam kui 2015. aasta prognoositud tase).

Energia lõpptarbimise hoidmine 2010. aasta tasemel eeldab energiatarbe piiramist, energiaefektiivsuse suurendamist ning taastuvenergia lahenduste väljatöötamist kõikides sektorites.

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

12. Energeetika pikaajaliste struktuursete muutuste elluviimine kooskõlas Eesti energiajulgeoleku ja energiasäästu eesmärkidega.

Üha enam kujuneb riigi konkurentsivõimet mõjutavaks faktoriks keskkonnasäästliku ja tõhusa energiasektori olemasolu. Rahvusvahelise kliimapolitikaga sammu pidamisel ja majanduse energiamahukuse vähendamisel on seega oluline tagada EL energia siseturu toimimine ja **viia energiamajanduse riikliku arengukava kooskõlla viimastel aastatel toimunud muutustega energiaturul**. Kõige suuremad väljakutsed peituvad elektrisektoris, kus täna toodetakse üle 90% elektrienergiast põlevkivist. Lähikümnendi oluline märksõna on **energiaallikate mitmekesisdamine**, sest aastaks 2020 peab olema saavutatud olukord, kus ühegi energiaallika osakaal ei ületa energiabilansis 50%. See hõlmab nii **elektri- ja soojuste koostootmise laiendamist, põlevkivijaamade rekonstrueerimist kui tuuleenergia ja biomassist toodetud energia osakaalu suurendamist**. Samuti on vajalik otsustada, kas Eesti elektritootmise portfelli kuulub tulevikus tuumaenergia.

Energiaallikate mitmekesisdamise ja energiajulgeoleku seisukohast on oluline piisavate **energiaühenduste rajamine** ning kohalike energiaallikate baasil elektritootmise võimaluse säilitamine. Eesti ja teiste EL liikmesriikide elektritootjatele tuleb kindlustada võrdsed konkurentsitingimused võrreldes mitte-EEA riikide tootjatega.

1. jaanuarist 2013 avanes Eesti elektriturg täielikult kõikidele elektritarbijatele. Kui täna on Eesti elektriturg veel kontsentreeritud peamiselt ühele elektritootjale, siis avanenud turg toob kaasa elektritootjate arvu suurenemise ning elektrihinna muutused. Ühelt poolt suureneb turu avanemisega konkurents, mis peaks tagama parema teenuse lõpptarbijale. Samas tuleb riigil vabaturule üleminekul tagada võimalikult korrektne protseduuriline pool ning **туру edukas toimimine**.

Kehtiv energiamajanduse arengukava määratleb energiasektori arengusuunad ja meetmed, kuid viimastel aastatel toimunud arengutest lähtuvalt on oluline eesmärkide ja meetmete ülevaatamine, mille tulemusena koostatakse uus energiamajanduse arengukava aastani 2030.

13. Majanduse üldise ressursi- ja energiamahukuse vähendamine.

ENERGIASÄÄST

Riigi konkurentsivõimet üha enam mõjutavaks teguriks on majanduse energiamahukus ning erinevate sektorite võime saavutada energiasäästu läbi uute tehnoloogiate ja lahenduste kasutuselevõtu. Parema konkurentsivõime kui Euroopa Liidus võetud kohustuste valguses on valitsuse eesmärgiks energia lõpptarbimise hoidmine 2010. aasta tasemel.

Energiasäästu on Eestis edendatud pea kõikides valdkondades, kuid rõhuasetused ja meetmete iseloom on olnud väga erinevad. Energiasäästu toetused on olnud väga tugevalt suunatud kodumajapidamistele läbi erinevate **hoonete energiatõhusust suurendavate meetmete**. Investeeritud on nii kohaliku omavalitsuse kui riigi avalike hoonete energiasäästu. Transpordi energiakasutuse suunamise peamine hoob on olnud aktsiisimaksud, viimase 15 aasta jooksul on kütuseaktsiisi tõstetud kümnel korral. Tänapäevane energia lõpptarbimise tase sektorites ja prognoos järgmiseks kümneks aastaks näitab, et suurim kasv ja ka sektoraalsete meetmete vajadus saab olema tööstuses, kodumajapidamistes ja transpordis.

Lähiaastatel tuleb tähelepanu pöörata **elektri, mootorikütuste ja muude kütuste kokkuhoiule kodumajapidamistes**. Jätkata tuleb **korterelamute energiasäästu** investeringuid ning laiendada riigipoolseid meetmeid ka **eramajade energiasäästu** edendamiseks. Tööstuses on täna hinnanguliselt 30%-line soojuse ja 10%-line elektri kokkuhoiu potentsiaal, mille saavutamine eeldab nii tehnoloogia uuendamist kui teadlikkuse kasvu. Transpordi energiakasutust tuleb ohjata läbi kolme tegutsemisviisi – **transpordivajaduse vähendamine**, sh kaubavedude efektiivsemaks ning keskkonnasäästlikumaks muutmine, **ühistranspordi kasutuse suurendamine ja sõidukite ökonoomsuse suurendamine**. Eraldi tuleb käsitleda ka **avaliku sektori energiatarvet**, kuivõrd avaliku sektori käitumine peab andma eeskujuga ülejäänud sektoritele. Horisontaalselt kõikide sektorite energiasäästule aitab kaasa intelligentse elektrivõrgu arendamise kaudu elektritarbimise juhtimise võimekuste tõstmine Eestis.

Eeltoodu valguses kujunevad olulisemateks meetmeteks hoonete energiatõhususe nõuete senisest rangemaks muutmine, investeringud korterelamute, eramute ja tööstuse energiasäästu ning erinevad transpordi energiakasutust piiravad tegevused.

RESSURSIÄÄST

Jätkusuutliku majanduskasvu saavutamiseks tuleb jätkata senisest ressursitõhusama, loodussäästlikuma ja konkurentsivõimelisema majandussüsteemi arendamist.

Eesti valitsus on viimastel aastatel ellu viinud nn rohelise maksureformi, mille eesmärk on **keskkonnamaksude osakaalu suurendamine ja tööjõumaksude vähendamine**. Sama suunda tuleb hoida ka edaspidi, võttes arvesse erinevate sektorite kohanemisvõimalusi keskkonnasäästliku majanduse vajadustega. Keskkonnatasude süsteem on välja kujunenud ja hästi toimiv, kuid edasiste pikaajaliste tasuliikide ja -määrade kehtestamisel tuleb põhjalikult analüüsida süsteemi senist mõju ettevõtete käitumisele ning toimunud majanduskeskkonna muutusi. Samuti vajab tähelepanu **keskkonnatasude järelevalve tõhusus** ning keskkonnatasudest **laekunud raha kasutamise efektiivsus**.

Euroopa Liidu heitkoguste kauplemissüsteemi uuel perioodil tuleb keskenduda **kauplemissüsteemi väliste sektorite energia- ja ressursisäästu edendamisele**. Innovaatiliste investeerimisskeemide kaudu tuleb toetada tööstusettevõtete ja Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteemi mittekuuluvate ettevõtete, sh VKE-de ressursi- ja energiatõhususe parandamist ning CO₂ vähendamist soodustavaid meetmeid. **Ressursitõhususe alaste teadusuuringute tellimine ja toetamine ning ökoinnovatsiooni** investeringute suurendamine soodustavad majanduskasvu ja annavad olulise panuse tööstusalase konkurentsivõime tõstmisse. Roheliste tehnoloogiate arendamine veemajanduses ja jäätmekäitluses vajavad erilist tähelepanu, kuna looduslikud eripärad, väljakutsed ja tehnoloogilised võimalused nendes valdkondades pakuvad selgeid konkurentsieeliseid võrreldes teiste riikidega.

Jäätmetekke vältimine, korduskasutus ja ringlussevõtt on endiselt prioriteedid, eriti põlevkivijäätmete suure osakaalu tõttu. Põlevkivijäätmetele on oluline leida **taaskasutusvõimalused**, mis eeldab tänaste kitsaskohtade eemaldamist põlevkivi aheraine ja tuha laialdasemaks kasutamiseks erinevate toodete (nt killustik) valmistamisel.

Eesti looduslikud tingimused toetavad metsa- ja põllumajandusmaa kasutamise tõhustamist, mis loob eeldused taastuvressursside edasiseks väärindamiseks ja kasutamiseks toiduainete- ja puidutööstuses ning energeetikas. Puidu kui taastuvressursi kasutuselevõttu tuleb kestliku kasutusmahu piires lihtsustada. Valdonna teadus- ja arendustegevus peaks otsima lahendusi, kuidas Eestis **olemasolevat biomassi väärindada** ehk toota sellest võimalikult suure väärtusega tooteid. Üheks biomajanduse väljundiks on **transpordisektori keskkonnamõju vähendamine**, seda eelkõige **biogaasi ulatuslikuma kasutamise** näol transpordisektoris fossiilsete kütuste osakaalu vähendamiseks. Optimaalsema ressursikasutuse ja keskkonnamõju vähendamiseks on oluline välja töötada ja rakendada meetmeid, millega arendatakse **keskkonناسäästlikumat ühistransporti, kaubavedu, liikluskorraldust** ja rohekoridore linnades.

Tööstuse konkurentsivõime tagamiseks on vajalik tõhus ja turvaline juurdepääs toorainele ning tagada nende varustuskindlus⁷. Maavarade efektiivseks ja eesmärgipäraseks kasutamiseks on oluline **ajakohastada maapõuealased õigusaktid** ning suunata teadus- ja arendustegevust **seni kasutamata maavarade ja tehnoloogiate uurimisele**. Tagamaks pikaajalist varustatust ökosüsteemiteenustega ja soodustamiseks uute ettevõtlusvõimaluste loomist, tuleb ökosüsteemide poolt pakutavaid teenuseid majanduslikult õigesti väärtustada. Seega on oluline **ökosüsteemiteenuste hindamismetoodika väljatöötamine** nende majanduslikku väärtust arvestavate ettevõtlusvõimaluste loomiseks.

⁷ KOM(2011) 25

JÄTKUSUUTLIK JA KOHANDUV RIIK

Valdkond jätkusuutlik ja kohanduv riik hõlmab endas valitsuse tegevusi, mis on suunatud makromajandusliku stabiilsuse suurendamisele ning majanduskeskkonna üldiselt soodsa keskkonna loomisele, see tähendab peamiselt maksu- ja eelarvepoliitikat ning lisaks valitsussektori enda arendamisega seotud tegevusi.

EESTI 2020 EESMÄRGID

Valitsussektori struktuurselt tasandatud eelarveülejäagi hoidmine		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
0,1%	0,7%	-

Valitsuse eesmärgiks on jätkusuutlik eelarvepoliitika. Riigieelarve maht on püsinud viimastel aastatel suhteliselt stabiilsena, alates 2002. aastast ülejäägis olnud eelarve (1,5–2,5% SKPst) asendus majanduskriisi ajal 2008. ja 2009. aastal paariprotsendise defitsiidiga. Aastatel 2010 ja 2011 oli Eesti valitsussektor uuesti nominaalses ülejäägis, aastal 2012 väikeses puudujäägis, samas struktuurses ülejäägis on eelarvepositsioon olnud juba 2009. aastast. Nominaalset eelarvepositsiooni on mõjutanud erinevad ühekordsed mõjurid (näiteks AAU müügist saadud tulud ja seotud investeeringud). Struktuurse eelarveülejäagi saavutamine näitab, et struktuurseid jätkusuutlikkuse probleeme eelarves ei ole ning pärast ühekordsete mõjude kadumist paraneb ka nominaalne eelarvepositsioon.

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

14. Aastaks 2014 ülejäägiga valitsussektori eelarvepositsioonini jõudmine ja selle säilitamine pikas perspektiivis

Valitsuse keskpika perioodi eelarvepositsiooni eesmärgiks (*medium-term objective*, MTO) on valitsussektori eelarve struktuurne ülejääk. Valitsuse jaoks on ülejäägiga eelarvepositsioon peamine viis valmistuda pikemas perspektiivis demograafilistest arengutest tulenevaks negatiivseks surveks eelarvele. Ülejääk võimaldab seni kogutud ja majanduskriisi ajal kasutusele võetud riigi likviidsete finantsvahendite taastamise keskpikas perspektiivis ja tekitab puhvri majanduse võimalikeks tagasilöökideks tulevikus. Samuti kindlustab seeläbi tugeva rahanduspoliitikaga Eesti riigi maine ning tõuseb usaldusväärsus välisinvestorite silmis. Kasvu stimuleeriva ärikeskkonna üheks komponendiks on mõõdukas maksukoormus, jätmaks erainvestorite käsutusse piisavalt raha. Mõõdukas maksukoormus eeldab valitsussektori tulude ja kulude tasakaalu keskpikas ja pikas ettevaates.

Nagu kõik ELi liikmesriigid peab ka Eesti oma eelarvepoliitikat ellu viies arvestama sellega, et tegutseme ühises majandus- ja rahaliidus ning täitma endale võetud kohustusi (Euroopa Liidu asutamislepingust ning Stabiilsuse ja kasvu paktist tulenevate nõuete järgimine, Euroopa poolaastast tulenevad protsessid). Eesti jaoks on tähtis meetmete järgimine, mis aitavad liikmesriikidel oma eelarveid otsustavalt korrastada koos uue ja rangema ennetava režiimi kehtestamisega, vähendada avaliku sektori võlga ja seeläbi kriisijärgselt tõsta kogu euroala usaldusväärsus. Kriis on näidanud, et euroalal peab olema turvavõrgustik raskesse olukorda sattunud riikide toetamiseks, seetõttu tuleb anda solidaarselt teiste euroala riikidega oma panus nii praegusesse ajutisse fondi (*European Financial Stability Facility*, EFSF) kui ka alalise mehhanismi (*European Stability Mechanism*, ESM).

Eesti valitsussektori eelarve on kriisijärgselt alates 2009. aastast struktuurses ülejäägis ehk vastavuses püstitatud eesmärgiga. 2012. aastal eelarvepositsioon nominaalselt veidi halvenes (-0,3%) eelkõige ühekordsetest teguritest tingitult, kuid struktuurne positsioon oli endiselt ülejäägiga 1%. Valitsuse eesmärgiks on valitsussektori ülejäägiga eelarvepositsioon struktuurselt aastal 2013 ja nominaalselt aastal 2014 ning seejärel majanduse tsüklitega arvestades valitsussektori ülejäägiga eelarvete koostamise keskmises ja pikas perspektiivis.

15. Avaliku sektori sotsiaalkulutuste jätkusuutlikkuse parandamine tööalase elanikkonna vähenemise ja vanemaaliste osakaalu suurenemise tingimustes, kindlustades seejuures tulemuslik tervishoid ning hästi sihitud ja tulemuslik sotsiaalpoliitika (sh vajalikud tugiteenused).

Eestis, nagu ka teistes arenenud riikides on väljakutseks tänaste **avaliku sektori sotsiaalkulutuste pikaajaline finantseerimisvõimekuse tagamine**. Seda muudavad keerulisemaks demograafilised muutused, ehk tööaliste inimeste arvu vähenemine ja pensioniealiste arvu kasv.

Sotsiaalkindlustussüsteemi kestliku rahastamise arendamiseks analüüsitakse edasi ravikindlustuse, pensionikindlustuse ja töötuskindlustuse rahastamise võimalike muudatuste kujundamist, näiteks uue töövõimetuse skeemi loomisel. Tervena elatud aastad ja tööturul pikem osalemine (ning tervislikud eluviisid) omavad positiivset mõju sotsiaalkindlustussüsteemile. Seetõttu tuleb **toimiva ravikindlustussüsteemi põhimõtteid tugevdades** tagada kestlik rahastamine ka tulevikus.

Muidu töövõimelisi ja hea väljaõppega inimesi tööturul aktiivsena hoida ning ressursse teiste sotsiaalteenuste osutamiseks suunata aitaks **eripensionide süsteemi ülevaatamine ja soodustingimustel vanaduspensionide vähendamine või kaotamine**. Samuti viiakse ellu 2009. aasta lõpus otsustatud üldise pensioniea reform⁸. Liikumine suuremale vajaduspõhisusele tähendab ka avaliku ja erasektori töötajate vahel kehtivate erisuste kaotamist. Selleks jõustus 2013. aasta aprillis **uus avaliku teenistuse seadus, mis loob sarnased alused töölepingu seadusega**.

16. Konkurentsivõimet toetava eelarvepoliitikaga (kõrge tootlike kulude tase, eelarve paindlikkuse suurendamine, avaliku sektori palgakulude ohjamine, omavalitsuste tulubaasi planeerimine riigi eelarvestrateegias) jätkamine.

Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega on Eestil **kõrge tootlike kulutuste (investeeringud, hariduskulud, TA kulud jne)**. Seda tuleks valitsussektori eelarvetes hoida ja vajadusel suurendada, sest need kulutused loovad uusi eeldusi majanduskasvuks ja suuremateks maksutuludeks. Eelarvete koostamisel jälgitakse tootlike kulude vastavaid osakaalusid, näiteks investeeringute või hariduskulutuste osatähtsust ning kaalutakse lagede kehtestamist tegevuskuludele. Neid eesmärke võetakse arvesse ka järgmise EL eelarveraamistiku (2014-2020) vahendite kasutamise läbirääkimistel, arvestades seejuures meetmete omavahelist paindlikumat seostatust, **EL kaasfinantseerimise mõju püsikuludele** ning valmistustes toetustest väljumiseks.

⁸ Tegemist on sotsiaalkulutusi pikemas perspektiivis tasakaalustava mõjuga reformiga, pensioniiga tõuseb alates 2017. aastast kolme kuu võrra aastas, jõudes 65 eluaastani 2026. aastal

Samas võimaldab väiksem fikseeritud ja tuludest sõltuvate kulude osakaal valitsussektori eelarves paindlikumalt reageerida majanduses ja ühiskonnas aset leidvatele muudatustele ning tagada valdkonnapoliitikate rahastamise vastavalt vajadusele. Keskpikas perspektiivis aitab **tootlikkuse kasvuga kooskõlas olev avaliku sektori palgakulude kasv** kindlustada Eesti konkurentsivõimet. Tootlikkuse kasvust kiirem palgakasv nõrgestab pikemal perioodil ettevõtete konkurentsivõimet, suurendab sisemaiseid inflatsioonisurveid ja tähendab omakorda suuremat survet valitsussektori kulutustele läbi palkadega seotud siirete.

17. Töötamise ja kasumi teenimise maksude vähendamise ja tarbimise ja keskkonna koormamise maksude suurendamisega jätkamine.

Töötasu ja kasumi suurem maksustamine pärsib majanduskasvu rohkem kui samas mahus tarbimise ja keskkonnakasutuse maksustamine. Seepärast tuleks maksustamise valdkonnas **jätkata igal tasandil suunda tööjõumaksustamiselt (otsestelt maksudelt) tarbimise ja ressursikasutuse maksustamisele (kaudsetele maksudele)**. Samuti on ettevõtlust soosiv maksukeskkond geograafilise asukoha ja riigi maine kõrval üks olulisemaid tegureid, mis aitab otseseid välisinvesteeringuid riiki meelitada. Soodsad maksud määravad investeerimisotsused juhul kui muud eeldused (baasinfrastruktuur, haridus, julgeolek) on teiste riikidega võrreldavalt tagatud.

Tööd tuleb jätkata EL siseturu toimimist oluliselt mõjutavate **kaudsete maksude harmoneerimise ja erandite kaotamisega EL-is**. Otsesed maksud ja maksusüsteemid (määrad) peegeldavad iga riigi spetsiifilisi ja unikaalseid ühiskondlikke ja poliitilisi valikuid, seetõttu peab selles osas säilima liikmesriikide valikuvabaduse põhimõte.

Eesti peab toetama 28nda süsteemina kavandatavat ettevõtete ühtset konsolideeritud tulumaksubaasi eeldusel, et see lihtsustab ettevõtluskeskkonna toimimist ja et sealjuures on võimalik säilitada meie praeguse ettevõtte tulumaksusüsteemi põhimõtted. Lihtsus, läbipaistvus, madalad halduskulud on Eestile võtmetähtsusega ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime hoidmisel ja tõstmisel.

18. Makromajanduslike tasakaalustamatuste vältimine

Majanduspoliitika lähiaastate väljakutsed on seotud institutsionaalse raamistiku tugevdamisega, mis võimaldaks paremini **ohjata tasakaalustamatusi ning vältida nende taastekke võimalusi**. Samuti on oluline tagada ettevõtluskeskkonna ja tööturu parem toimimine, mille abil suurendada majanduse pikaajalisi kasvuväljavaateid.

2005.–2007. aastal majanduse ülekuumenemise põhjustanud tegurite mõju on praeguseks ammendunud ning majanduskasvu juhivad teised mõjurid (välisnõudlus ja konkurentsivõime suurenemine), mistõttu sarnase sisenõudluse buumi teke on lähiaastatel ebatõenäoline. Samas tuleb endiselt olla valmis majanduse tasakaalustamatuste tekkimisel nende vähendamiseks.

Sellega seonduvalt on algatatud mitmeid reforme ja võetud suundi, mida käesolev strateegia ka eelnevalt on kajastanud – näiteks **avaliku teenistuse reform** ja **riigi tugiteenuste tsentraliseerimine** avaliku sektori tõhusamaks muutmiseks ja tööjõukulude üldise palga- ning tootlikkuse kasvuga võrreldavana hoidmiseks.